

A MAGYAR SZABADKÖMŰVESEK IGAZSÁGA

ÍRTA
DR BAKONYI KÁLMÁN

I. FÜZET

BUDAPEST, 1927
BÍRÓ MIKLÓS NYOMDAI MŰINTÉZETE ÉS KIADÓVÁLLALATA

Bevezetés

Komoly gondolkodású és jóézésű emberek is kifogásolták, hogy a szabadkőművesség működése nem nyilvános és azt állítják, hogy ebből a látszólagos titokzatosságból származnak azok a tájékozatlanságok és félreértések, amelyek a különféle megítélésekre és támadásokra alapul vétetnek.

A szabadkőművesség nem titkos, hanem zárt társaság, amennyiben gondos kutatás és mérlegelés után veszi fel tagjait s ügyel arra, hogy csak olyanok jussanak be a szövetségbe, akik a hazafias érzés, a jó erkölcs, feddhetlen magaviselet s a nemes gondolkodás tekintetében megütik a mértéket.

A szabadkőművességnek minden jó hírnevű, becsületos és független férfi tagja lehetett s ha ilyen férfi érdeklődött a szabadkőművesség működése iránt, módjában állott az ez iránt való szándékát megvalósítani.

Az is igaz, hogy a szabadkőművesség nem hirdette ki, hogy ülésein a társadalom és az embertársak érdekében mit határozott, minő intézményeket létesített és micsoda jó tetteket vitt véghez, mert az ember-szeretet eszméje kizárja a jó tettekkel való kérkedést és nem az volt a fontos, hogy ki tett jót és ki létesített közhasznú intézményeket, hanem az, hogy a jó-cselekedet megtörtént, a közhasznú intézmény létesült és az arra szorult embertárs megkapta a neki szükséges segítséget.

A magyar szabadkőművesség immár nyolcadik éve nem működhet, azt hisszük tehát, hogy elérkezett az ideje annak, hogy megismertessük a nagyközönséggel a szabadkőművesség alapelveit és a magyar szabadkőművesség munkásságát. Ítélje meg ebből a nagyközönség, hogy igazak-e azok a vádak, amelyeket még most is hol itt, hol ott hangoztatnak.

A magyar szabadkőművesség szabályai

A magyar szabadkőművesség alapszabályok mellett működő egyesület volt. Alapszabályait a m. kir. belügyminiszter 1886. évi január 20-án 2228—1886. szám alatt láttamozta. Ezek szerint az alapszabályok szerint:

„A szabadkőművesség filozofikus, filantrópikus és progresszív intézmény.

Célja a közerkölcsiség, művelődés és felebaráti szeretet terjesztése és a jótékonyság gyakorlása.

A szabadkőművesség kizár köréből minden politikai és vallási kérdést és tagjait a hazai törvények tiszteletben tartására kötelezi.”

Az alapszabályok módot adtak a kormánynak és az egyes közigazgatási hatóságoknak, hogy a szabadkőműves páholyoknak és az ezek összességét alkotó Magyarországi Symbolikus Nagypáholynek működését ellenőrizze. A páholyalakításokat a Nagypáholyhoz s a páholyok elnökét a belügyminiszterhez, illetve a hatóságokhoz be kellett jelenteni.

A szabadkőműves szövetség alapelvei is megvoltak állapítva. Ezek a következők:

A szabadkőművesek szövetsége a felvilágosodás terjesztésére és a humanizmus megőrzésére és ápolására alakult testület, melynek tagjai egymást testvéreknek tekintik és nevezik.

A szabadkőművesek és a páholyok magatartásának legfőbb zsinórmértéke a tisztán emberi erkölcsi törvény.

A szabadkőművesek szövetsége jó hírnevű, független férfiakat fogad be tagjaiul, akik testvériesen egyesülnek a szellemi és erkölcsi nemesbülésre irányzott törekvésükben, minden tekintet nélkül fajra, nemzetiségre, vallásra, társadalmi helyzetre vagy politikai pártállásra.

A szabadkőműves minden igaz meggyőződést tisztel és ezért a szabadkőművesek szabadon követik meggyőződésüket és azt az alkotmány korlátai

közt nyíltan kifejezhetik; a szabadkőművesek szövetsége megkívánja tagjaitól, hogy, ha nézeteik és állásaik különböznek is, egymást testvérekül tiszteljék és becsüljék.

A szabadkőművesek szövetsége a lelkiismereti, a vallási és a szellemi szabadság erkölcsi alapelveinek hódol és kárhoztat minden rendszert, mely ezt a szabadságot veszélyezteti, bármely meggyőződésnek, hitnek vagy gondolkozásnak minden üldözését, valamint a felebaráti szeretettel ellenkező minden törekvést.

A szabadkőművesek szövetsége tagjaitól hitvallást nem kíván; tiszteli tagjainak vallási és politikai meggyőződését és kizár gyülekezeteiből minden vallási és politikai vitatkozást.

A szabadkőművesek szövetsége kötelezi tagjait, hogy engedelmeskedjenek hazájuk törvényeinek és tartsák meg annak az országnak törvényeit, amelyben élnek.

A szabadkőművesek szövetsége a szövetség tagjait az emberszeretet gyakorlására serkenti.

A hazaszeretet a szabadkőműves egyik legszentebb kötelessége.

A szabadkőművesek szövetsége, ennek története, elvei és céljai nem titkosak; a szabadkőműves titok, melynek megtartására a szabadkőművesek szövetsége a szabadkőműveseket kötelezi, csak arra való, hogy a kölcsönös felismerést lehetővé tegye.

A szabadkőművesek szövetsége megkívánja tagjaitól, hogy saját nemesbülésükön munkálkodjanak, egymásnak ebbeli törekvéseit támogassák, a Nagypáholy alkotmányát és a páholy szabályait híven megtartsák.

A szabadkőművesek szövetsége az emberi nem egyetemlegességén alapulván, az egész emberiségre iparkodik kiterjeszteni a testvéri köteléket, amely a szabadkőműveseket a föld színén egyesíti és ezért tagjait a testvéri érzésnek szóval és jó példával való terjesztésére buzdítja.

A Nagypáholynak és a páholyoknak vezetősége szigorúan örködött afölött, hogy a tagok az alapszabályok s az alapelvek rendelkezéseihez tartsák magukat, azok szerint éljenek és cselekedjenek. Akik a szabályok ellen vétettek, azokat büntetéssel sújtotta s esetleg kizárta a szövetség kötelékéből a

páholyok elsőfokú, illetve a Nagypáholy másodfokú ítélőszéke.

A szabadkőművesség vezetőségét tehát csak akkor lehetett volna felelőssé tenni az egyes tagok botlásáért és vétkeiért, ha elnézte és meg nem torolta volna azoknak a haza, a vallás és erkölcs s egyéb kötelesség ellen esetleg elkövetett bűnös cselekményeit.

A Nagypáholy 1919 március 21-ikén beszüntette úgy a maga, mint a páholyok működését, tehát ettől az időtől fogva a Nagypáholy és a páholyok nem működtek, munkát nem végeztek és összejöveteleket nem rendeztek. Ennélfogva, miután közbejött a szabadkőműves szövetségnek kormányrendelettel történt feloszlása, a Nagypáholy és a páholyok vezetőségének nem volt módjában, a szabadkőműves szövetség törvényei és a szabadkőművesség eszméje ellen esetleg vétkező tagok felelősségrevonása.

Támadások a szabadkőművesség ellen

A szabadkőművességet időnként kisebb-nagyobb támadások érték mindig ott, abban az országban, amelyben az államhatalomnak vagy a hatalomra jutott politikai, társadalmi vagy egyéni irányzatnak nem volt kellemes vagy érvényesülésének látszólag vagy valóban útjában állott a szabadabb gondolkodás, a társadalmi béke és a polgároknak mellétekintetek nélkül való megértő együttérzése.

Így volt ez hazánkban is. A 18-ik század második felében virágzásnak indult magyar szabadkőművességet az I. Ferenc trónrajutása után erőre kapott reakció, amely elfojtott minden szabadabb mozgást, — megnémította, mert az 1794-ben megjelent császári rendelet a páholyokat feloszlatta és az osztrák abszolutizmus korszaka hosszabb időn keresztül lehetetlenné tett a magyarság érdekét szolgáló minden mozgalmat.

A nemzeti önállóságra törekvés mellett azonban mindig kísérlet történt a szabadkőműves munkásság megkezdésére. Az 1848-iki események hatása alatt több páholy keletkezett, de a bekövetkezett szomorú események hamar véget vetettek a páholyok életének.

A szabadságharcot követő abszolutizmus idejében nem lehetett gondolni sem szabadkőműves páholyok alapítására, ezért a külföldre bujdosott hazafiak, megértést és támogatást keresve hazánk ügye iránt, külföldi páholyokhoz folyamodtak fölvételért. Az alkotmányos élet helyreállításával azután ezek a hazafiak alapították meg idehaza a magyar szabadkőművességet és alkottak páholyokat, amelyek előbb két, azután 1886 óta egy Nagypáholy vezetése mellett munkálkodtak.

Az első páholyok alapításában tevékeny részt vettek: Pulszky Ferenc, gr. Csáky Tivadar, Türr Ist-

ván, Joannovics György, gr. Teleki Sándor, Almásy Pál, Klapka György, Horváth Mihály. Az 1870-ben alakult *Jánosrendű nagypáholy* nagymestere lett Pulszky Ferenc, az 1871-ben alakult *Magyarországi Nagy Oriens-é* pedig Joannovics György, nyug. közoktatásügyi államtitkár. Ebből a két főhatóságból alakult 1886-ban a *Magyarországi Symbolikus Nagypáholy*. Ennek nagymesterei voltak: Pulszky Ferenc (1886—1888), Rakovszky István, (1888—1893), Ivánka Imre (1893—1896), Joannovics György (1897—1909), Bókay Árpád (1909—1918), Rau Gottlob (1919—1920).

Ebben az új korszakban a társadalom előkelő tagjai vettek részt a szabadkőművesség munkájában és a páholyokban igen élénk élet fejlődött ki. A páholyok folyton szaporodtak s 1918-ban 86 páholy és 11 kör működött Magyarországon. A szabadkőművesség arra törekedett, hogy jótékony hatással legyen a közéletre s a társadalmi kérdések tárgyalásával és megoldásával hasznos munkát végezzen.

Ezt a szép és hasznos munkát megakasztotta a világháború kitörése, majd a proletárdiktatúra. A tanácskormány lefoglalta a Nagypáholy vagyonát és budapesti házát átadta egyes szakszervezetei részére.

A román megszállás alatt a páholyok nem kezdhették meg működésüket; ennek elmúltá után a nagypáholy vezetősége megkísérelte a szabadkőművesség újjászervezését, de a bekövetkezett események ezt megakadályozták.

A vidéki páholyok helyiségeit ugyanis katonai vagy más alakulatok foglalták el, a nagypáholynak Budapesten a VI. kerület, Podmaniczky ucca 45. sz. alatt levő házát pedig 1920 május 14-én délelőtt 9 órakor egy százados vezetésével nagyobb katonai csapat szállotta meg; a Nagypáholy igazgatóját és szolgaszemélyzetét kilakoltatta.

A lakásügyek miniszteri biztosa ezt a házat s annak összes helyiségeit másnap 1920 május 15-én, 670—1920. és R. 25217—1920. szám alatt kelt határozatával hivatalból igénybevette s annak főbérletjéül a Magyar Országos Véderőegyesületet jelölte ki, amely egyesület ma is birtokolja az épületet, noha a m. kir. belügyminiszter 736—1923. VIII. rsz.

szám alatt kelt rendeletével az országos Betegsegélyző alapnak adományozta.

A lakásügyek miniszteri biztosa határozatának főindoka az volt, hogy a házat a Magyarországi Symbolikus Nagypáholy már több mint féléve nem használja, a bérbbe adott s lakásul szolgáló helyiségeken kívül a többi rész teljesen használatlan s lehetetlen megengedni, hogy egy ház egészen használatlanul álljon, a MOVE-nek pedig, mint közérdekű intézménynek helyiségszüksége kétségtelen.

Ezt követőleg a m. kir. belügyminiszter 1920 május 18-án 1550—1920. rés. számú rendeletével a Magyarországi Szabadkőművességet véglegesen feloszlatta. A rendelet szövege a következő:

Valamennyi törvényhatósági kormánybiztos úrnak!

A szabadkőműves egyesületek (páholyok, stb.) kivétel nélkül humanisztikus vagy társadalmi célok megvalósítására alakultak meg. A közelmúlt sajnálatos eseményeiből azt tapasztaltam, hogy alapszabályaikban kitűzött, kormányhatóságilag is szankcionált céljaik és feladatuk megvalósítása helyett a politikai élet irányítására és a tényleges hatalomnak kezükhöz ragadására terelték át egyleti tevékenységüket.

A szabadkőművességnek a háború felidőzésben, a háború folyamán, majd pedig annak szerencsétlen országunkat balsikerrel sújtott befejeztével a defetizmus és az általános destrukció élesztgetésében, a forradalmak és a bolsevizmus felidőzésében való tartós aknamunkája köztudomású tény. A magyar társadalomnak, a sajtónak, az egyes törvényhatóságoknak a szabadkőműves páholyok elleni egyöntetű állásfoglalásának kitérnem lehetetlen volt és megelőzésül annak, hogy a hazáját, vallását, nemzetiségét megtagadott és titokban még most is konspiráló szabadkőművesség ezen átkos, nemzetromboló aknamunkáját tovább is folytathassa, az egyesületek feletti törvényadta jogomnál fogva, Magyarország egész területén levő minden néven nevezendő szabadkőműves egyesületet (páholyt, intézményt) ezennel véglegesen feloszlatom, tekintet nélkül arra, hogy az illető alakulat kormányhatóságilag láttamozott alapszabályokkal bír-e, jelenleg működik-e vagy sem.

Ezen intézkedésem végrehajtásával az illető törvényhatóságok kormánybiztosait bízom meg miniszteri biztosi hatáskörrel.

Budapest, 1920 május 18.

Dr. Dömötör Mihály.

A rendelet indokolása teljesen alaptalan és vagy tévedés vagy elfogultság sugalta.

A magyar szabadkőművesség akkor, amikor kellett, híven teljesítette magas hivatását. Az 1870-es években, midőn az abszolutizmus romjait kellett eltakarítani, midőn hirtelen kellett fölépíteni egy modern, politikailag egészen új helyzetbe került állam alapjait, nagyjainknak elég gondjuk volt a politikai alapvetéssel, a magán- és közélet törvényeinek és intézményeinek megalkotásával, tehát szociális kérdésekkel, a társadalom különböző rétegeinek összeforrasztásával, társadalmi bajok orvoslásával, a magyar társadalom életerejének fölkeltésével és megszervezésével nem igen törődhettek. Pedig a bajok ezrei emésztették a társadalmat. És akkor vette a kezébe a társadalom nemes lelkének nevelését a szabadkőművesség. A jótékony, az emberbaráti, a kulturális intézmények egész seregét létesíti, az emberekben megmozgatja a szívet, hogy egymásért dobogjon, hogy a gazdag a szegényért, a hatalmas a gyengéért, a tudós a tudatlanért dolgozzék. Ezt a társadalmi nevelést senki más és semmi más nem végezhetette el. Ez a nemes cél tömörítette hazánk legjobbjait.

Lehettek talán olyanok, akik ezt a társaságot ugró deszkának használták, voltak, akik az ő egyéni eszméiket akarták beleplántálni a közösségbe, de ha majdan évek múlva objektív tudósok, történészek és társadalomtudósok fogják lapozgatni azt a fekete könyvet, amelyet a mi megbélyegzésünkre adtak ki és azok, akiknek nevei abban felsorolva, már régen elköltöztek az élők sorából, akkor meg fogják állapítani, hogy igen sokan, akiket nemes idealizmusuk, embertársaik iránt való szeretetük; a haladás szelleme és nemzetük erejének fokozása vitt e társaságba: egész életükkel, működésükkel, cselekedeteikkel, gondolataikkal a nemzet nagyságán, az emberi közösség megeremtésén munkálkodtak. Ez a fekete könyv jók és igazak könyve lesz annál inkább, mert a társadalmi élet alakulásában olyan hiányokat fog

észlelni a tudós kutató, amely biztosan nem állott volna be, ha a fekete könyvben foglalt egyének eszükkel, szívükkel, jótekonyságukkal tovább működhetek volna és a társadalmi béke és haladás irányában nevelő hatásukat tovább gyakorolhatták volna. Ami az abszolutizmus után a nemzet életszükséglete volt, az még inkább az lett volna a háború tetet, lelket pusztító hatása után. Versaillest és Trianont lehet csinálni az emberiség nemes érzülete nélkül, de Locarnókat soha.

Ennek tudatában s az igazság érzésével a szabadkőművesség vezetősége nem nyugodhatott meg a belügyminiszter intézkedésében, amelynek jogszerűségét el nem ismerhetjük, mert nem előzte meg az alapszabályok értelmében kötelező vizsgálat a felosztatás elrendelését. Az egyesületi jogszabály szerint ugyanis abban az esetben, ha az egyesület az alapszabályokban meghatározott célt és eljárást, illetőleg hatáskörét meg nem tartja, amennyiben működésének további folytatása által az állami vagy az egyesületi tagok vagyoni érdeke veszélyeztetnék, a kormány az egyesületet felfüggesztheti s a felfüggesztés után elrendelendő szabályos vizsgálat eredményéhez képest végleg fel is oszthatja vagy esetleg az alapszabályok pontosabb megtartására kötelezi.

Ezért kérte a magyar szabadkőművesség vezetősége a felosztatás óta minden kormányváltás alkalmával a miniszterelnököktől és a belügyminiszterektől szóval és írásban a vizsgálat elrendelését és foganatosítását, amelynek során kideríthető lett volna, hogy követett-e el a magyar szabadkőművesség olyan bűnt vagy alapszabályellenességet, amely felosztatását indokoltá tette. Ezt a sokszor kért vizsgálatot azonban a mai napig sem rendelték el.

A szabadkőművesség kötelékébe tartozott a magyar társadalomnak igen sok előkelő tagja, akik mind politikai, mind közgazdasági téren kiválóan hasznos hazafias működést fejtenek ki s akikre nem lehet közönbös, hogy terheli-e őket az a sokféle nagy bűn, amelyet a felosztatást elrendelő miniszteri határozat indokolása felsorol. Az ily támadások még folyton tartanak s hol egyik, hol másik lapban látnak napvilágot. Ezek ellen a támadások ellen védekezni nem lehetett, mert egyrészt eleinte a lapokban való véde-

kező közleményeket a cenzúra nem engedte meg, másrészt a katonai szervezetek minden iratot lefoglaltak s a szabadkőművesség vezetőségének nincs birtokában az irattár, amelyből a támadást okmányilag megcáfolni lehetne.

Ennélfogva most csak azt lehet kijelenteni, hogy a sajtó egyrésze és a társadalom egyes rétegei részéről intézett támadások egyáltalán nem felelnek meg a valóságnak. És ezekkel szemben nincs más mód az igazság kiderítésére, mint megismertetni a közönséggel, mi a szabadkőművesség s mit cselekedett a magyar szabadkőművesség a haza és a társadalom érdekében, amiből azután a nagyközönség megítélheti, hogy van-e szükség Magyarországon szabadkőművességre.

A szabadkőműveseknek egyénileg nem érdekük, hogy legyen Magyarországon szabadkőművesség, mert ez a helyzet reájuk csak nagy anyagi és időbeli áldozatot (és kellemetlenséget) jelentett és támadást vont maga után, de érdeke az országnak és a társadalomnak ; s ha a vezető politikusok és irányt adó emberek belátják, hogy szabadkőművességre szükség van: a józan megfontolás parancsolólag fogja követelni a Nagypáholy és a páholyok visszaállítását.

A szabadkőművesség és a háború

Az emberiség egyetemes boldogságáért munkálkodó szabadkőművesség mindenkor irtózott minden erőszakosságtól; az értelem fejlesztése, a gondolatok érlelése, tisztázása útján, a meggyőzés eszközeivel az emberszeretet hirdetésével és gyakorlásával harcolt a tudatlanság és rosszindulat ellen. Sohasem tévesztette szem elől, hogy üdvösebb meggyőzni, mint legyőzni az embereket. Megelégedett a pusztá tanítással, az értelem felvilágosításával, a meglevő bajok gyógyításával s ezek forrásainak apasztásával. A szabadkőműves szövetség tagjait az a meggyőződés vezette, hogy úgy szolgálja legjobban az emberi művelődés és boldogság ügyét, ha nem kiélezi, sőt ellenkezőleg tompítani igyekszik az ellentéteket, ha nem megosztja, de egyesíti a társadalmat alkotó elemeket. A szabadkőművesség ezért egyet jelentett a békés haladással.

A magyar szabadkőművesség vezérlő elvei a régi angol alapelvekben gyökereztek, amelyekben legfőbb szabályul az erkölcsi törvénynek való engedelmesség volt felállítva s azon vallás követése íratott elő, amelyben, minden ember megegyez, t. i. hogy jó és hű, vagyis derék és becsületes férfiak legyenek, bármi elnevezés vagy meggyőződés válassza is el különben az illetőket egymástól. Ez az elv lehetővé tette, hogy a szövetségben koronás fők, vagyoni és szellemi arisztokraták, egyháziak és világiak, vagyonos és szegény, de jellemileg feddhetlen és szabad férfiak egysüljenek egymással az emberi felvilágosítás és emberszeretet ápolására.

Nem lép fel támadólag sem állami sem társadalmi vagy vallási intézmények ellen. Működése köréből ki van zárva minden politikai és vallási kérdés vitatása s ezt a szövetség mindenkor gondosan kerülte is. Nem foglalkozik tehát semmiféle általános állami vagy pártpolitikával és pedig nemcsak azért, mert alapszabályai tiltották, hanem azért is, mert az eszmék küzdelmében kifejlődni szokott

pártos szellem befolyásától mind magát az intézményt, mind a szövetség tagjait meg akarta kímélni.

Ezekről az elvektől vezetve s az emberszeretet parancsát követve a szabadkőművesség nem foglalkozott olyan dolgokkal és nem tárgyalt oly ügyeket, amelyek ellentétet idéztek volna elő az államok, a nemzetek, a népfajok, a vallásfelekezetek és egyes emberek között. Az általános emberi igazság keresésével, az emberszeretet hirdetésével, fejlesztésével és gyakorlásával nem fér össze a gyűlölet, a harag, a bosszú, a hatalmi vágy és viszály fölkeltése, hanem a békés kiegyenlítés és a szeretetteljes megértés előmozdítása.

A szabadkőművesség tehát ellene van a háborúskodásnak, s a magyar szabadkőművesség semmiféle befolyással nem volt a világháború kitörésére, nem idézett elő olyan mozgalmat és nem követett el semmi oly cselekményt, mely indító oka lett volna a háborúnak.

De nem is volt befolyása a magyar szabadkőművességnek az államhatalomra, a kormányra vagy az irányadó politikusokra. Ha lett volna befolyása, bizonyára érvényesítette volna befolyását abban a tekintetben, hogy a háború elkerültesse.

Mikor azonban a háború hullámai magásra csaptak és hazánkat elbontással fenyegették s mikor a szomszéd két államban inogni kezdett a szövetségi hűség és a diplomácia nem volt képes a szövetség egyensúlyát megtartani, a szabadkőművességnek, az akkori magyar miniszterelnök kívánságára, mégis kísérletet kellett tenni az Olaszországgal és Romániával való háború elkerülésére. Erre vonatkozólag Tisza Istvánnak nemrég megjelent levelezései érdekes adatokkal szolgálnak. Gróf Forgács János külügyi osztályfőnökhöz 1914 augusztus 28-án intézett levelében ezt írja: „A szabadkőművesekre vonatkozó szuggesziódat igyekszem megvalósítani, reményiem, pár nap alatt eredményről számolhatok be.” (Gróf Tisza István összes munkái, 4. sor. Levelek II. kötet, 98. 1.)

Néhány nappal később, 1914 szeptember 1-én pedig gróf Czernin bukaresti követhoz a következő levelet intézte (u. o. 111. 1.):

„Lieber Freund! Auf eine Anregung vom Ballplatz habe ich bei den Führern der hiesigen Freimaurer-Logen in Vorschlag gebracht, dass sie im

Wege der rumänischen Freimaurer auf die dortige Presse einwirken und wenigstens so viel erreichen sollten, dass die Kriegsergebnisse in einer objektiven und wahrheitsgemässen Weise veröffentlicht werden.

Der Überbringer dieses Briefes, Herr Jenő Csukássy, reist nun im Auftrage dieser Herren nach Bukarest, wo er mit dortigen angesehenen Journalisten in Verbindung zu treten trachten wird.

Indem ich diesen tüchtigen und vertrauenswürdigen Mann dir bestens anempfehle, bitte ich dich ihm bei Erfüllung seiner patriotischen Aufgabe in jeder Hinsicht behilflich beistehen zu wollen.

Mit warmer Freundschaft Dein ergebener *Tisza*”.

Csukássy Jenő helyettes nagymester egy bécsi előkelő szabadkőműves hírlapíróval el is utazott Bukarestbe s megtettek mindent, amit az akkor már kiélesedett viszonyok mellett tenni lehetett. Sikert azonban nem érhettek el, mert az orosz befolyás és nyomás, különösen az orosz aranyak hatása oly erős volt már akkor, hogy azt gyengíteni nem sikerült.

Az olaszországi helyzet 1915. év elején már nagyon fenyegető volt és ekkor Tisza István és a külügyminiszter tudtával és támogatásával szintén a magyar szabadkőművesség tett kísérletet a viszony megjavítására. Erre vonatkozik Tiszának gróf Forgács János osztályfőnökhöz Bécsbe 1915 január 18-án intézett következő levele (u. o. III. k., 49. 1.)

„Kedves Barátom!

Mellékelt levelet az itteni szabadkőművesek küldik a nápolyi páholy egyik főemberének azzal a kéréssel, hogy azt a cenzúra elkerülésével juttassuk el hozzájuk.

Miután a mi kezdeményezésünkre és kérésünkre megindított akcióról van szó, továbbítom a levelet azzal a kéréssel, hogy azt nápolyi konzulunk útján lennél szíves rendeltetési helyére eljuttatni.

Sziből üdvözöl

igaz híved *Tisza*.”

Ezt megelőzőleg a Nagypáholy tárgyalta Olaszország magatartását s ebből kifolyólag egyik páholy vezető tagja, igen neves fővárosi orvos, 1914 augusztus végén írt régi ismerősének és barátjának, egy genuai egyetemi tanárnak — aki híres nőorvos, volt

országgyűlési képviselő és vezető politikus volt — szemrehányó levelet, amiért az olaszok nem tartják meg a szövetségi szerződést. A válasz tartalma és hangja oly elfogultan ellenséges volt, hogy arra a budapesti orvos nem is válaszolt. 1915 április 6-ikán azonban Genuából táviratot kapott, melyben az említett egyetemi tanár hívta, hogy jöjjön azonnal, amire azt válaszolta, hogy a mai viszonyok között lehetetlen elutaznia.

Ezután több hívó távirat jött; majd 1915 április 1-én kelt levél, amelyben a genuai tanár a többek között azt írja: „A jelenlegi pillanat kritikus és igen nagyfontosságú és a két nemzet egy barátjának sem szabadna semmit elmulasztani, amivel az összes népek javát szolgáló együttes működést elősegíthetné.”

A budapesti szabadkőműves orvos nem mert kormány jóváhagyás nélkül ily útra vállalkozni, ezért bemutatta Tisza István miniszterelnöknek a táviratokat s a levelet, aki kívánatosnak tartván az utazást, 1915 április 19-én Olaszországba elutazott. Az egész olasz úton mindenütt katonákkal, hadiszerekkel telt vonatokkal találkozott, minden állomás tömve volt katonákkal, tisztekkel; a lapokban minden cikk azt hangsúlyozta, hogy mennyire elérkezett az utolsó órája annak, hogy Olaszország a központi hatalmak ellen beavatkozzék a háborúba.

A genuai tanár úgy nyilatkozott, azért kívánt budapesti barátjával találkozni, hogy megbeszéljék a politikai helyzetet, hátha találnak valami módot a tragikus helyzetből való kibontakozásra. Előre bocsátotta, hogy ők (olaszok) mindnyájan, kormány és nép, szeretik a magyarokat, de gyűlölik a németet, még jobban, mint Ausztriát, amelyet csak Németország által felbujtottnak tekintenek. A magyarok az áldozat, akik vérüket és vagyonukat feláldozzák más országokért, minden cél és haszon nélkül.

Olaszországot — nézete szerint — nemcsak a Németország elleni gyűlölet, hanem Franciaországtól és különösen Angliától való félelem kényszeríti a központi hatalmak elleni háborúra. A genuai tanárhoz olasz előkelőségektől, képviselőktől akkor érkezett levelek tartalma mind háborúra valló és ilyenre izgató volt s a gondolatmenet: félelem Angliától, gyűlölet Németország ellen.

Az említett tanár véleménye szerint ütött Magyarország szabadságának órája; ha a kedvező alkalmat nem ragadják meg, az talán soha többé vissza nem jön. Az volt a tanácsa, hogy Magyarország szakadjon el Ausztriától.

Április 21-ikén Rómába utaztak, hogy ott vezető politikusokkal s Sonnino belügyminiszterrel értekezzenek. Sonnino a budapesti orvost a helyzetre való tekintettel nem fogadhatta s így csak a genuai tanár jelent meg nála. Sonnino üzenetet küldött Tisza Istvánnak, melynek tartalma a többek között a következő volt: „Az olasz nép szelleme mindenben rokonszenvez Magyarországgal és a magyar néppel; ezért midőn Magyarországnak kedvező politikát kezdeményeznek, e működésben nemzetemnél nemhogy akadályt nem talállok, hanem ellenkezőleg, bátorítást. Ezen politika keresztülvitelét úgy képzelem, hogy a magyar kormány a magyarországi horvátokkal és románokkal (különösen az utóbbiakkal) való benső viszony megteremtése után legyen kezdeményezője az európai nemzetek jelenlegi és maradandó békéje megteremtésének, ezért a magyar kormánynak mindent elő kell készíteni, hogy kijelenthesse, hogy akarja a békét, Olaszországnak minden erkölcsi diszpozíciója meg van arra és érdeke is, hogy támogassa egy oly nagy Magyarország létre jövetelét, amely a lehető legfüggetlenebb a német befolyástól és igen könnyű lesz *oly titkos megegyezést létesíteni Magyarország, Olaszország és Románia között, mely által ezen országok speciális érdekei kielégítést nyernének.* Ezt tartom az egyetlen lehetséges módnak, hogy a mai tragikus problémát megoldjuk.”

A genuai tanár azt a javaslatot is tette, hogy küldjünk Olaszországba vándorszónokokat, akik a különböző városokban a magyar-olasz barátságna és a fölvetett eszmének propagandát csinálnának.

A magyar orvos visszatérve jelentést tett útjáról gróf Tisza Istvánnak s közölte Sonnino üzenetét.

Tisza akként nyilatkozott, hogy ilyen javaslatról nem lehet beszélni.

A két orvos között ezután még több táviratváltás volt, de az ellentétes nézeteket kiegyenlíteni nem lehetett.

Közben gróf Tisza Istvánnak dr. Vadász Lipót útján nyilvánított óhajtására a Nagypáholy egy

bizottságot akart kiküldeni az olaszországi Nagypáholyhoz, de a bizottság Fiúménál tovább már nem juthatott.

Amit a diplomaták nem helyesen csináltak vagy elrontottak, azt a politikai és diplomáciai működésre be nem rendezett szabadkőművesség sem volt képes megjavítani.

Az olasz nép hangulata s Olaszország helyzete az olasz szabadkőművességet is a háborús mozgalom körébe sodorta. Midőn az olasz hadüzenet megtörtént, a Magyarországi Symbolikus Nagypáholy szövetség-tanácsa 1915 május 29-én a következő *határozatot* hozta azzal, hogy a határozat a napilapokban és a szövetséges és semleges államok szabadkőműves főhatóságaival közöltessék:

„A legutóbbi napokban hitelesnek látszó újsághírek szerint az olaszországi szabadkőművesség hivatalos szervei kijelentették, hogy a háborút nemcsak örömmel üdvözik, nemcsak óhajtották, hanem elő is készítették.

A szabadkőművesség a békének, az emberiség testvéri összetartásának, a becsületességnek és szeretetnek hirdetője és sohasem állhat ezekkel ellentétes eszmék szolgálatába.

A Magyarországi Symbolikus Nagypáholy ennél fogva nem tekinti szabadkőműveseknek azokat, akik az adott szónak és a szerződés szentségébe vetett hitnek lerombolásán dolgoznak, akik hitszegő módon a szövetségstárs elárulására serkentenek és akik az emberiséget újabb véráldozatokba és szenvedésekbe kergetik.

Mindezek alapján a Magyarországi Symbolikus Nagypáholy elhatározta, hogy Olaszország Nagyoriensével minden közösséget megtagad és vele minden összeköttetést megszakít.”

A magyar szabadkőműves Nagypáholy a kormány jóváhagyásával a magyar viszonyokat feltűnítő tárgyilagos füzeteket juttatott a semleges államok szabadkőműves köreihez; az amerikai szabadkőműves főhatóságokhoz pedig tájékoztató iratot küldött a háború okairól és igaz ügyünk megvilágí-

tása tárgyában egy *körlevél* kíséretében. E levél szövegének egy része a következő:

„Ég a világ. Gonoszabban, mint a felgyújtott városok és falvak lángjai, mint a tűzben szétömlő házak zsarátnoka, dühöng a népek között a fékevesztett gyűlölet lobogása és nemcsak azzal fenyeget, hogy megsemmisíti milliók és milliók vagyonát, hanem azzal is, hogy lerombolja a hidakat, melyeket annyi nemzedék szellemi munkája, kultúrtörekvése a nemzeteket elválasztó örvények fölé vert, azzal is, hogy betemeti az utakat, melyek egyik néptől a másikhoz vezetnek. Veszélyben van az emberiség nagy templomának épülete. És mi, akik egy belső szózatnak engedelmességgel szent odaadással szenteltük magunkat felépítésére, őriztük oszlopaikat, ma már valamennyien azt kérdezzük, hogyan és mikor kezdődjék meg az újjáépítés és mi történjék, hogy a jövőben megvédhessük, amit már kivívtunk.

Az igazsághoz az út csak a világosságon át vezet és az igazság az az alap, az egyedül biztos talaj, amelyen a szabadkőműves épület nyugodhatik. Magasra csapnak fel a lelkesedésnek, de éppúgy az izgatottságnak hullámai is, nálunk, a vén Európában, magasabbra talán, mint azt, távol a nagy világdráma centrumaitól, csak elképzelni is lehet. De mindamellett mi, Németország és az Osztrák-Magyar Monarchia szabadkőművesei méltán dicsekedhetünk azzal, hogy még ezen hatalmas háború közepette is, melyet hazánk fennállásáért, nemzetünk jövőjéért vívunk, híven és tisztán megőrizzük a kőműveség legszebb, legfelségesebb eszményképét: az emberiséget. És büszke öntudattal mondhatjuk el, hogy azon immár félévi időszakban, amióta ez a gigászi küzdelem folyik, nem volt egy pillanat, nem volt egy olyan helyzet, amelyben a mi szabadkőműves kötelességünk, még ha a legnagyobb mértékkel mérjük is, ne egyezett volna meg feltétlenül és pontosan hazafias érzéseinkkel.

És ez a pompás és fölséges harmónia, amely szebb, mint a szférák zenéje, melyről Pythagorás álmodott, adja nekünk az erőt és bizalmat, de egyúttal a parancsoló kötelességgé vált tudatot is, hogy Önnek, érdemes Nagymester testvér és minden testvérnek, ott túl az óceánon, odakiáltsuk, hogy amikor mi magyarok, osztrákok és németek hazafias kötelességünk teljesítésében, hazafias önfeláldozásunkban a végsőig el-

megyünk, ugyanakkor a szabadkőművesség és a legtisztább emberiség szent és elidegeníthetetlen javait őrizzük és védelmezzük. Mert az emberiség legszentebb javai forognak kockán.

Ha politikai vagy katonai okok egyik vagy másik percben más valamit tolnak is előtérbe; mi, akik Európa közepén élünk, mint természetes közvetítők nyugat és kelet között, mi tudjuk, értjük, látjuk és mióta csak élünk, láttuk, hogy az emberiséget kell megmenteni a fenyegető orosz veszedelemtől.

Németország és a Magyar-Osztrák Monarchia szabadkőművessége, mely mindig híven őrizte a nagy munkánkért való lelkesedés szent lángját, megsemmisülne, ha lehetséges lenne, hogy ebben a harcban Oroszország győzzön.

És a nagy templom evvel elveszítené két igen fontos oszlopát. Ennek nem szabad és nem lehet megtörténnie és nem is fog megtörténni. Ezt látjuk és tudjuk, mi, akik napról-napra szemtanúi vagyunk fivéreink és fiaink hősi küzdelmének és az egész nemzet növekvő lelkesedésének. És ezek meg fogják nekünk szerezni a győzelmet, még pedig, ha a jelek nem csálnak, nem is sokára.

Nem vitatkozni akarunk a másik táborban levő testvéreinkkel, akik Angliában és Franciaországban úgy érzik, hogy őket Oroszország soha nem fenyegetheti. És ha a mi szavunk gyöngé lenne, hogy a gyűlölet kardalát, mely ellenségeink táborából felzúgva harsog, túlkialtsa, úgy hogy ön, érdemes Nagymester testvér, meg sem is hallhatja, úgy kérjük, figyeljen ama másik hangokra: És a halottak beszélni fognak! És a legyilkoltak és lemészároltak feltámadnak, sírjaik felpattannak és ezrével és százezrével szállnak ki belőlük azok, akiket a fekete százak halálra kínoztak: véres hústömeggé gyúrt tudósok és költők, meggyalázott asszonyok, legyilkolt gyermekek. Ezek mind kiszállnak sírjukból, az ő hangjuk áthangzik a tengereken, túlharsogja az óceán zúgását és egyesül a miénkkel egy hatalmas kiáltássá! Mester, mester, ellenállhat ön ennek az igének?

Az egész civilizált világban fel kell hangzania az elszőnyedés rémkiáltásának, hogy minden erőt egysítsen a modern humanizmus ellensége, az önkényuralom ellen. Ez lenne a legszebb szabadkőműves munka.”

Emberbaráti tevékenység a háború alatt

1. Hadikórházak

A szabadkőművesség szövetségtanácsa 1914. évi július hó 30-án tartott rendkívüli ülésében elhatározta, hogy a Nagypáholy házának második emeletén levő helyiségek kórháznak rendeztessenek be, ahol a többi, erre berendezett kórházakban már műtétnek alávetett sebesültek elhelyezést, gondos orvosi utókezelést, ápolást és ellátást kapjanak; egyúttal felhívta a budapesti páholyokat, hogy járuljanak hozzá anyagi és szellemi erőikkel a tervezett kórház létesítéséhez, a vidéki páholyokat pedig arra szólította föl, hogy saját városukban ajánlják fel szolgálataikat a társadalomnak, pótolják a társadalom, vagy a hatóság működése által nem pótolt hézagokat.

A Nagypáholy azonnal hozzálátott a kórház berendezéséhez és augusztus 15-én már jelenthette a Vöröskereszt Egylet igazgatóságának, hogy az 50 ágyra való berendezéssel elkészült s ezzel minden kisegítő kórház között első volt a készenlétben. Augusztus hó 22-én már be is népesültek az ágyak annyira, hogy aug. végén 65 ágyra kellett a kórházat kibővíteni, azért, hogy a folyton érkező sebesült tiszteket és önkénteseket felvehessék. A berendezés, felszerelés, gyógyszer, kötszer, műtőszoba, orvosi eszközök, fehérnemű, konyha, mesébe illő gyorsasággal termettek. Testvérek és nővérek áldozatkészsége varázsolt mindent elő. A fentartási és üzemköltségek senkinek gondot nem okoztak. Páholyok és egyes testvérek példás kötelességérzete minden különösebb felszólítás nélkül hozta össze azt a 100.000 korona körüli összeget, amire a kórháznak egy esztendő alatt szüksége volt, úgy hogy sem a Vöröskereszt Egyletet, sem a hadvezetőséget egy fillérrel sem terhelték meg. Főorvos, alorvos, tanácsadó orvosok, önkéntes ápolónők, adminisztratív erők, általában mindenki, aki ott működött, lelke sugallatának engedve és szívére

hallgatva, díjtalanul tett ott szolgálatot. 582 sebesültet kezeltek, köztük 166 tisztet és önkéntest és 416 legénységbelit, összesen 16.754 ápolási napon. Haláleset összesen négy volt. Rokantá csak kevesen lettek; a legtöbben visszatértek a harctérre, ahonnan szeretettel és hálával teljes levelekben emlékeztek meg az ebben a kórházban töltött napokról.

1915 szeptember 1-én oszlatták fel a kórházat, mivel úgy látszott, hogy arra már szükség nem volt. Megépültek ugyanis Budapesten és a vidéken a nagy, monstre barakk-kórházak, melyek szükségtelenné tették azokat a kis kórházakat, melyekre égetően szükség volt akkor, amikor meglepett, megrohant bennünket a senki által nem gyanított háború.

A nagypáholy kórházán kívül Budapesten még két szabadkőműves kisegítő kórház létesült.

Egyiket a Deák Ferenc páholy rendezte be alkotásának, a Nyomorék gyermekek otthonának helyiségében, amelyben állandóan 100—200 sebesült katonára részesült gondos ápolásban. A páholybeli orvosok közreműködése és felügyelete mellett számos nővér, mint önkéntes ápoló segédkezett, több nővér pedig a kórház háztartása körül buzgólkodott.

A másikat a Demokratia páholy „A beteg katonák hospiciuma” cím alatt 1914 november havában nyitotta meg. Előbb 70 ágyra rendezte be, később az ágyak számát 80-ra emelte fel. 1915. év végéig abban 751 beteg katonát kezeltek 28.846 ápolási napon át. Zander és fűvókészülékek is voltak a sebészeti betegek és a rokkantak utókezelésére. A páholy havonta 1500 koronát áldozott a kórház fentartására. A költségek egy részét a katonai kincstár megtérítette.

A Szabolcs páholynak Nyíregyházán 14 ágyra berendezett kórháza 1914. augusztus havától 1915. év okt. haváig működött, amelyet a páholy minden külső segítség nélkül, tisztán a testvérek hozzájárulásából és a lelkes testvérek és nővérek odaadó munkálkodásával tartott fenn. A kórházban 130 beteg és sebesült katonatisztet ápoltak 3556 ápolási napon át. A kórház fentartása a jelentékeny értékű természetbeni adományokon kívül 15.000 korona költséget igényelt.

A Munka páholy Nagykanizsán új, még föl nem avatott házat vöröskereszt kórházi célokra engedte

át. A kórházban tisztet és legénysége állománybeli katonákat ápoltak.

A László király páholy helyiségét Nagyváradon hadikórház céljára rendezte be. A kórház 1915 november hó első napjáig működött. A testvérek és nővérek a kórház fentartása és az ápolás körül elismerésre méltó működést fejtettek ki.

Az Árpád páholy Szegeden, helyiségeit hadikórházzá alakította át; saját költségén rendezte be s annak költségét a tagok hozzájárulásával biztosította. Az ápoltak létszáma állandóan 46 volt. Az orvosi tennivalókat egyik orvos testvér látta el. Az ápolást s a háztartási dolgokat a nővérek teljesítették.

A Kárpát páholy Ungváron 21 ágyas kórházat tartott fenn saját erejéből.

A Dél páholy Lúgoson, helyiségeit a mozgósítás elrendelése alkalmával hadikórházzá alakította át.

Hadikórházak rendezettek be Baján a Honszeretet, Aradon az összetartás, Versecen az Auróra páholy házában. Komáromban a Klapka kör helyiségében, Győrben a Philantrophia páholy alkotásának, a Diák-otthonnak épületében; Késmárkon pedig a Szepes páholy helyiségeit az ev. polgári leány iskolának engedte át, melynek épületében hadikórház volt. Ugyanott egy testvér maga állított fel egy 50 ágyas kórházat s annak teljes ellátását is vállalta. A szabadkőműves testvérek és nővérek buzgólkodása a kórházon kívül való gondozásra is kiterjedt és közreműködtek abban a tekintetben is, hogy a harctérről érkező beteg és sebesült katonák fogadása szeretetteljes legyen s úgy ők, mint a harctéren levő katonák minél több szeretetadományban részesüljenek.

2. Hadikölcsön

A háború nemcsak ember és vér, hanem anyagi áldozatot is kíván. Sok pénz kellett a háború folytatásához s a kormány háborús kölcsön jegyzésre szólította fel a magyar közönséget. Ez a felhívás visszhangra talált a szabadkőművesség vezetőségénél s a Nagypáholy a következő körlevelet adta ki: „A háború okozta rendkívüli költségek fedezhetése céljából a kormány legközelebb az ország lako-

saitól kér kölcsönt s annak jegyzésére bocsájt ki felhívást.

Ennek a hadikölcsönnek sikere nagy jelentőségű szeretett hazánk jelen állapota és jövője, valamint polgártársaink áldozatkészsége tekintetében.

A haza minden polgárának egyaránt érdeke, hogy sem a hadviselés, sem a kormányzat tekintetében fogyatkozás ne legyen, azért mindnyájunknak kötelessége közreműködni s arra törekedni, hogy a hadikölcsön jegyzése a legfényesebb sikert eredményezze. A háború szülte társadalmi bajok orvoslása, a nyomor enyhítése, a hadba vonult katonák meglátásával való ellátása és a megsebesült harcosok ápolása és gondozása körül páholyaink és testvéreink mindenütt a legszebb és legjobb példával jártak a társadalomban elől, illő tehát, hogy amikor a haza iránt való igazi szeretet újabb és fokozottabb mértékű megnyilvánulása kívánatos, sőt elengedhetetlenül szükséges, a testvérek ismét megtegyék kötelességüket. Szeretettel és bizalommal kérjük a páholyokat és testvéreket, jegyezzenek lehetőleg minél nagyobb összeget a kibocsájtandó hadikölcsönből és vegyék rá rokonaikat, barátaikat és ismerőseiket, hogy a jegyzésben minél nagyobb összeggel vegyenek részt.

Arra kérjük a szeretett főmester testvéreket, legyenek szívesek a Nagypáholyhoz bejelenteni, hogy a vezetésük alatt álló páholyok és testvérek milyen összeget jegyeztek.”

Erre s a még ezt követőleg kibocsátott körlevélre beérkezett válaszok azt bizonyították, hogy a páholyok és testvérek egymással versenyezve igyekeztek hozzájárulni a kölcsön sikeréhez. Vagyonuk nagy részét hadikölcsönbe fektették és sok milliót bocsájtották a kormány rendelkezésére, mert megértették annak szükségét, hogy az akkori nehéz időben a szabadkőművességnek példamutatással kellett a társadalom élén előljárni. A magyar szabadkőművesség ezzel is újabb tanúbizonyságát adta annak, hogy az áldozatkészségben és hazafias kötelesség teljesítésében a magyar társadalom sokkal hatalmasabb és gazdagabb tényezőivel szemben is képes volt fölvenni a versenyt.

3. Különféle emberbaráti intézmények

A hadikórházak felállításával a páholyok helyiségeiben a harctérről betegen vagy sebesülten visszakérült katonák lévén elhelyezve, a páholyok rendszeres összejöveteleket nem tarthattak. Ezért, hogy a szabadkőművesség munkája ne csökkenjen, a Nagypáholy a következő levelet intézte a páholyokhoz.

„Kedves testvérek! A sors, amely egy rettenetes világháborúba állította szeretett hazánkat, aggódó és szenvedő egyénekre tagozta társadalmunkat, megváltoztatta a szabadkőműves munka irányát s akadályokat gördített a szertartásos munkák megkezdése elé.

És valóban a mai idő, amikor fiaink, testvéreink, rokonaink, barátaink a hadba vonultak és csataterekre mentek, hogy küzdjenek a gyilkosság védelmében reánk törő megszámlálhatatlan ellenséggel, hogy életüket, egészségüket feláldozva, vérüket ontva harcoljanak szeretett édes hazánk területi épségéért, a mi biztonságunkért, jólétünkért, jövő boldogságunkért, országunk jó hírnevéért, mikor percről-percre azért szorongunk, rettegünk, mit hoz a jövő óra, dicsőségteljes örömet, vagy megrendítő szomorúságot, akkor nekünk, szabadkőműveseknek is tekintetünket a háborúval kapcsolatos tevékenységre kell irányítani s mi ránk is azt rója az emberbaráti és hazafiúi kötelesség, hogy gondoskodjunk a harcban megsebesült katonáink ápolásáról, egészségének helyreállításáról és a hadbavonult polgártársaink hátrahagyott családtagjainak ellátásáról.

örömmel tapasztaljuk, hogy úgy a testvérek, mint a páholyok szabadkőműves lelkesedéssel és odaadó áldozatkészséggel teljesítik ez irányban kötelességüket s a társadalomban mindenütt jó példával járnak elöl tevékenységükkel.

Az emberszeretet és hazafiúi kötelesség ily módon való teljesítéséhez, ha kívánatos is a testvérek egyetértő munkássága és kapcsolatos kérdéseknek értekezleten való megbeszélése, nem múlhatatlanul szükséges a szertartásos munkák tartása.”

E felhívás megtöbbszörözte a páholyok és testvérek jótékony emberszerető munkásságát. Úgy Budapesten, mint a vidéken részint intézmények útján, részint egyenként mindent elkövettek, hogy enyhítsék az itthonmaradottak sorsát.

A Comenius páholy foglalkoztató-műhelye számtalan szegény asszonynak és leánynak adott keresetet és megélhetést. A foglalkoztató-műhelyben katonák részére szükséges ruházatot, kórházi felszerelést stb. készítettek és az ott dolgozó szegény asszonyok, akiknek legtöbbször azért volt kénytelen saját munkájával tartani fenn magát, mert hozzátartozóját elragadta tőle a mozgósítás, amellet, hogy saját szükségleteit megkereste, a nagy közös célnak is rendelkezésére bocsátotta munkaerejét.

Hasonló foglalkoztató-műhelyt tartott fenn a Progresszió páholy is. Itt is leányoknak, asszonyoknak adott a műhely kenyeret és megélhetést.

Igen sokan voltak, akik ebédet vagy lakást nyújtottak az erre szorultaknak. Egy budapesti szabadkőműves a háború kitörése óta minden nap hosszabb időn keresztül hatvan szegény embernek adott ebédet. A szabadkőművesség régi intézményei: az Ingyen kenyér és az Ingyen tej a háborúra való tekintettel nem várták meg a téli hideg beálltát arra, hogy működésüket megkezdjék, hanem a mozgósítás elrendelése után azonnal megnyitották kapuikat a szűkölködők előtt.

A háborúval kapcsolatos jótékonyág szolgálataiba állott az az akció is, melyet a „diákvendéglátás bizottsága” indított meg. Az akció célja az volt, hogy azoknak a szegény diákoknak, akik ebből a célból tanáraiknál jelentkeztek, jószívű családoknál ebédet szerezzenek. A jelentkezett diákok a hét minden napján más-más vendégszerető család meghívottjai voltak. Ilyen módon több mint ezer jelentkező családnál száz és száz szegénysorsú gimnáziumi, kereskedelmi, polgári iskolai és reáliskolai tanuló számára sikerült biztosítani a napi táplálékot. Köztük a túlnyomó rész olyan emberek gyermeke volt, akik azokban a nehéz napokban a harctéren teljesítették kötelességüket és ezért nem tudtak családjuk főtartásáról kellően gondoskodni.

A Humboldt páholy által alapított „Cipőt a szegényeknek” intézmény igen sok szegényt látott el ingyen cipővel.

Az Eötvös páholy levesosztójában ingyen levest és ingyen teát osztottak ki a jelentkezők között.

A szabadkőműves testvérek köréből indult ki az akció, mely élelmi cikkeket osztott ki a szegény csa-

ládok részére a Gerlóczy uccai elemi iskola helyiségében.

A vidéki páholyok és tagjai hasonló emberbaráti munkásságot fejtettek ki. Különösen nagy munkát fejtett ki Késmárkon a Szepes páholy, amely többféle módon igyekezett segíteni a hadbavonultak családjain.

4. Főiskolai hallgatók támogatása

Beöthy Zsolt, a budapesti magyar királyi tudományegyetem akkori rektora fölhívta a nagyközönség figyelmét arra a nyomorúságos, nehéz helyzetre, melybe a mostani háború alatt Magyarország diáksága került. A magyar diákság anyagi helyzete már a háború előtt sem volt rózsás, már a háború előtt is sokat koplaltak és nélkülöztek ezek a fiúk, akikből kell kikerülnie Magyarország jövőző középosztályának. A háború alatt azonban helyzetük egyszerűen tűrhetetlen lett amiatt, mert nemcsak a megélhetés lett sokkal drágább, de azok a kereseti alkalmak is megfogyatkoztak, amikor az egyetemi és más főiskolai hallgatóknak módjuk nyílt arra, hogy néhány koronát megkeressenek.

Beöthy Zsolt a magyar társadalom nemes szívéhez fordult azzal a kéréssel, hogy a főiskolai hallgatók szomorú helyzetén segítsen. Ez a fölhívás elsősorban a magyar szabadkőművesség körében talált visszhangra.

A Nagypáholy ez ügyben akként határozott, hogy a budapesti és vidéki páholyok rendezzenek felolvasásokkal és művészi előadással kapcsolatos teás-délutánokat s azok jövedelme a főiskolai hallgatók felsegélyezésére fordíttassék.

A páholyokhoz ily értelemben intézett felhívásnak szép sikere lett. Budapesten 15 és a vidéken 5 ilyen teás-délutánokat rendeztek belépődíj mellett, amelyekben mindig nagyszámú közönség jelent meg s élvezte azt az előadást, amelyet a fölkért művészek és művésznők nyújtottak.

Az előadásoknak 30 ezer koronát megközelítő jövedelméből a székesfővárosi diákmenzán 50 főiskolai tanuló nyert két tanéven keresztül díjmentes étellemezést.

Az egyetem rektora köszönetét mondott ezért a Nagypáholyhoz intézett levelében.

5. Mezőlaborc felépítése

A háború több kárpáti falut rombadöntött. 1915. évi augusztus havában országos mozgalom indult meg azzal a céllal, hogy újraépítsék az elpusztult falvakat és új, szebb, modernebb, egészségesebb házakat építsenek azoknak a szerencsétlen honfitársainknak, akiket az orosz hadak dúlása földönfutókká tett.

Alig indult meg ez a mozgalom, a szabadkőművesség szerető érzéssel és tettekéssen kapcsolódott be a mozgalomba. A Nagymester vezetésével bizottság ment ki a feldúlt vidékre, megnézte a rombadőlt falvakat és a főszolgabíróval történt megbeszélés után a járás székhelyét, Mezőlaborcot választotta újjáépítésre.

A bizottság jelentése alapján a Nagypáholy körlevélben a felépítéshez szükséges összeg felajánlására s a Nagypáholy pénztárába való befizetésére hívta fel a páholyokat és testvéreket, hogy a romok közül diadalmasan kiemelkedő falvak között ott legyen a szabadkőművesek falva is.

A felhívásnak meglelt a kívánt eredménye. A páholyok és testvérek egymásután küldték adományukat és hamarosan összegyűlt a szükséges, százezerkoronát meghaladó összeg.

Az építőbizottság kijavíttatta a megrongált és felépíttette a rombadőlt házakat. Továbbá a község által felajánlott telken építtetett egy gyermekkórházat is. Végül felállíttatott egy obeliszk, amelyen felírva megörökíttetett a végzett munka, hogy hirdesse a szabadkőművesség haza- és emberszeretetét.

A háborúban feldúlt tűzhelyeket újraépítő bizottság elnöke köszönetét mondott a Nagypáholynek Mezőlaborc házainak felépítéséért.

A szabadkőművesség békemozgalma

Az emberszeretet eszméjével ellenkezvén a háború, az emberszeretet eszméit követő szabadkőművesség a háború borzalmas pusztítása láttára egy becsületes, hazánkra kedvező békemozgalom megindítására törekedett. És mihelyt a központi szövetséges hatalmak által közrebocsátott békeajánlat megadta a jogi lehetőséget a szabadkőművességnek, hogy zavartalanul foglalkozhasson a leghatározottabb béketörekvésekkel, a Nagypáholy elhatározta, hogy minden erejével a béke létrejövételén fog dolgozni és ebben az irányban széleskörű tevékenységet fejt ki, hogy a társadalom felfogásában egyöntetű legyen a vágy a béke után, egyhangú a határozott megnyilatkozás a béke mellett.

A Nagypáholy ezt az elhatározását a semleges államok szabadkőműves főhatóságaival is közölni kívánta és amikor lehetett, megbízottakat küldött az említett főhatóságokhoz, hogy a béke eszméje minél gyorsabban és minél biztosabban elterjedjen.

A kiküldötteket a külföldön szeretettel és megértéssel fogadták, amiből az a remény volt meríthető, hogy fáradásuk nem lesz hiábavaló.

Ez ügyben a Nagypáholy 1917 június 24-én a következő levelet intézte a svájci és a hollandi Nagypáholyok nagymesteréhez:

„Az áldatlan világháború kitörése óta lelkünk belső mélyen megrendülve látjuk a borzalmas pusztításokat, melyeket a háború vérben és javakban és legszentebb ideáljaikon fokozatosan végez. A lefolyt 3 évben szörnyűködve kellett látnunk, miként terjednek a háború pusztító lángjai mindig új és új országokra, mint nyert a tűz mindig új tápot és fájdalommal látjuk, hogy az oltás szabadkőműves munkája helyébe a gyújtogatás borzalmas munkája lépett. Keresnünk kell tehát azt az utat, mely ebből a szörnyű

világkatasztrófából kivezet és aggódó lélekkel reméljük, hogy valaki kezébe veszi a világító fáklyát, hogy a világot a gyűlölet és a meghasonlás sötétségéből az emberszeretet világosságába vezesse.

A legmélyebb fájdalommal látjuk a háború pusztításait, az emberiség két táborba szakadt mindkét részén. És ha eddig szabadkőművesi lelkünk békeóhaját el kellett nyomnunk, most azt hisszük, hogy végre elérkezett az ideje annak, hogy mi is minden országot és minden nemzetet kielégítő igazságos békéről beszélhetünk, olyan békéről, amely minden nemzetnek fejlődését lehetővé teszi, amely az emberek között a gyűlöletet megszünteti, senkit sem alacsonyít le, hanem az emberiség kultúrközösségét újból megerősíti. Ilyen békét kell kívánnia minden igaz szabadkőművesnek. Távol áll tőlünk, hogy az egyes országok külpolitikájába, vagy diplomáciai tárgyalásaiba avatkozzunk, minket csak az az egyetlen szabadkőművesi gondolat vezérel, hogy közelebb vezessük a népeket a borzasztó háború végéhez és hogy ismét előmozdítsuk az emberszeretetet és a testvériességet.

Az egész magyar szabadkőművesség nevében tehát arra kérjük érdemes Nagymester testvért, mint olyan szabadkőműves főhatóság fejét, amely a háború borzalmainak enyhítése és a kölcsönös megértés előkészítése körül igen nagy érdemeket szerzett, tenné meg az első lépést, hogy elérhessük azt a célt, hogy a hadviselő népek szívében szunnyadó békeóhaj tette váljon. Kezdeményezze érdemes Nagymester testvér a semleges országok más szabadkőműves főhatóságai segítségével, hogy útbaigazítsa a hadviselő államok nagypáholyaival való érintkezést és hogy előkészítse a háborúba bonyolódott népek közt való kölcsönös megértést és az emberiség legszentebb eszméiért, a szabadságért, a népek és egyes emberek testvériségéért való együttműködést. Hajlandók vagyunk, hogy testvéreink közül néhányat önkhoz kiküldjünk, hogy személyes érintkezés által a kölcsönös megértés előkészítésének útját egyengessük.

A háború pusztításaitól megkímélt országok szabadkőműveseitől pedig elvárjuk, hogy a háború után kezdeményezni fogják a nagy és nemes műnek, a szabadkőművesi világszövetségnek újjáalkotását, hogy ismét összekovácsolják a darabokra szakadt testvér-láncot. Arra kérjük igen érdemes Nagymester test-

vért, kutassa már most az utakat és készítse elő már most az alkalmas eszközöket, hogy világszövetségünk a háború után új életre hívassék el, hogy minden nemzetnek fiai együtt működhessenek a népek szabadságáért és az egész emberiség javára.”

Ennek a levélnek a másolata tudomásulvétel végett megküldetett Fried Alfréd testvérnek, a Nobel-díj nyertesének Bernbe és a hollandi háborúellenes liga (Anti-Oorlog-Raad) elnökségének.

A Nagypáholy 1917 október 2-án békemunkát tartott, amelyen azt a határozatot hozta, hogy a nemzetek közt a békére vezető kölcsönös megértés és megbecsülés előmozdítottassék és hogy a jövőben a háború keletkezésének egyik oka kiküszöböltessék, szükségesnek tartja, „hogy minden ország büntetőtörvénye súlyos büntettként torolja meg, ha bárki nyilvánosan, élőszóval, sajtó útján vagy bármi más módon idegen nemzetek, népek vagy népfajok ellen gyűlöltre izgat”.

Erről a határozatról a Nagypáholy értesítette a szövetséges, valamint a semleges államok szabadkőműves főhatóságait, az utóbbiakat arra kérve, hogy juttassák el ezt a határozatot a velünk ellenséges viszonyban lévő országok szabadkőműves főhatóságaihoz.

A háború befejezése után a Nagypáholy még egyszer megpróbálkozott érintkezést keresni a külföld szabadkőműveseivel. 1918 december havában francia, angol és olasz nyelven egy kis röpiratot dolgozott ki, melyben felvilágosította a volt ellenséges és a semleges államok szabadkőműveseit Magyarország nemzetiségi, földrajzi, történelmi és gazdasági helyzetéről s hozzájuk fordul támogatásért Magyarország integritásának megvédése érdekében. Ezt a röpiratot nagy számban terjesztették a magyar szabadkőművesek külföldi barátai és ismerőseik körében.

A Nagypáholy még tovább is folytatta a kedvező béke tekintetében a mozgalmat és szikratávirat útján is kérte a külföldi főhatóságokat, hogy támogassák Magyarország jogos érdekét a béketárgyalások alkalmával. Azonban annak sikeres folytatásában a magyar szabadkőművességnek 1920 május havában történt feloszlata megakadályozta.

A szabadkőművesség gyásza Ferenc József elhunytá alkalmával

A szabadkőműves első és főkötelessége a hazaszeretet és az államfő iránti hűség. Ez a hűség nyilvánult meg Ferencz József királyunk elhunytá alkalmával. A Nagypáholy a temetés napján, 1916. év november hó 30-án este 8 órakor gyászmunkát tartott, amely hatásában és méreteiben hatalmas és szépségben gazdag volt s melyen a szabadkőművesek soha el nem homályosuló hálával hódoltak az igazságos nagy király emlékének.

Ez alkalmából a Nagypáholy a következő körlevelet intézte a páholyokhoz:

Testvérek!

Fekete leplek fátyolával borítsátok be a műhelyeiteket beragyogó világosságokat. És a szomorúság, a fájdalom, a gyász komor színével övezzétek körül a kezetekben tartott munkásszerszámokat! Áldozzatok a Felséges Úr emlékének, aki ebből a gyarló emberi világból a felkelő nap arany sugárzásában tündöklő szebb országba költözött!

Addig, amíg élt, a legszebb emberi erények köntöse övezte. A mi szemünkben ennek a köntösnek a ragyogása elhomályosította magát, a vállain tündöklő királyi palástot.

Tiszta szívű volt: mert nem ismerte a rút, önző indulatokat és embertestvérei javára áldozta fel egész életét.

Elővigyázatos volt cselekedeteiben: mert ismerte a rája nehezedő gigászi felelősség súlyát,

Bátor volt a veszély közepette: mert egy emberöltőnél hosszabb idő alatt viharokon és megpróbáltatásokon keresztül tudta vezetni a rája bízott népek hajóját.

Fáradhatatlan volt a jó és nemes gyakorlásában: mert atyai szíve gyöngéden magához ölelt minden szenvedőt.

Ismerte a szeretet törvényét: mert uralkodói műhelyében utolsó napjáig munkálkodott és dolgozószékeében várta be a halált.

Testvérek! Ezek az erények nem idegenek előttünk. Ezek az erények annak az igaz embernek az erényei, amint a tökéletes szabadkőműves ideálképet szokták elibetek állítani a műhelyeitekben elhangzó tanítások!

A mi bölcseségünk, mely az elődök titokzatos messze múltba nyúló láncán keresztül szállott ránk drága örökség gyanánt, az, hogy mindenkifölött való, szent, örök értéknek és ezen földi világon az egyedüli igaz értéknek ismerjük az emberben az embert. Akkor is, ha ez az ember nyomorult, szenvedő, a legutolsónál is utolsóbb. Akkor is, ha ez az ember legelső az elsők között és a trón magasságában, a hatalmat dicsőséget, történelmi örök életet adó korona fényében áll.

Legyetek rá büszkék, testvérek, hogy a mi sírnak hanyatló Felséges Urunkban megtaláltuk azt az igazi belső értéket, amely a mi számunkra a legdrágább és a legfontosabb, hogy a mi Felséges Urunk, akitől most fájdalmas szívvel búcsúzunk, hosszú patriarcha élete alatt szemünk előtt valósította meg a szabadkőműves eszmét: az igaz ember ideálját.

Gyászoljátok meg benne az igaz embert, akinek a lelke testvér volt a mi legnagyobb mestereink lelkével.

És gyászoljátok meg benne a mi apostoli királyunkat, akinek alaptörvényeink szerint hűséggel tartozunk.

Jó királyunk, igazi kegyelmes urunk volt, hála neki, amiért alatta békében, háboríthatatlanul működhattunk az emberszeretet eszményeiért és a haladás nagy céljaiért!

Áldozatok emlékének ősi szokás szerint!

E felhívás következtében a páholyok szintén tartottak gyázmunkát s őszinte kegyelettel emlékeztek meg a boldogult uralkodóról.

A szabadkőművesség az internáltakért

A háború kitörése sok hazánkfiát talált az ellenséges országokban, akiket onnan haza nem bocsátottak, hanem internáltak. Ezekért és a fogságba jutott katonáinkért felemelte szavát a Nagypáholy a semleges országokban működő szabadkőműves főhatóságok útján. Az érintkezést a háború kitörése után ugyan csakis a szövetséges és a semleges országok szabadkőműves főhatóságaival tarthatta fenn.

E tárgyban a Nagypáholy 1914 december 31-én a következő levelet intézte a semleges és szövetséges államok szabadkőműves főhatóságaihoz:

„A Magyarországi Symbolikus Nagypáholy és a védelme alatt testvéri egyetértésben dolgozó magyar és osztrák páholyok a majdnem az egész világot elborító háború viharos napjaiban is ernyedetlenül és megszakítatlanul folytatják az emberszeretet munkáját. Ahhoz a számos és jelentős karitatív és szociális intézményhez, amelyeket mi és páholyaink alapítottunk és önzetlen nagy áldozatokkal fentartunk, hogy a nyomort és a szenvedést enyhítsük, a haladást és felvilágosodást fejlesszük és terjesszük, csatlakozik most a gondoskodás, ápolás és segélyezés szervezése azok számára, akik mint harcosok, vagy mint szerencsétlen áldozatok testi épségükben vagy vagyonukban a háború által közvetve vagy közvetlenül károsodtak és hogy egzisztenciájukat fentarthassák, a társadalom segítségére vannak utalva. Az általunk vagy támogatásunkkal felállított hadikórházak, ápolóhelyek, népkonyhák, ingyenkenyér-, ingyentej- és ruhakiosztó helyiségek, új szegénygyermek-menhelyek stb., stb. tanúbizonyságai a műhelyeink által ezen a téren is kifejtett szorgos és céltudatos munkának.

De amikor a hazaszeretet parancsának engedelmeskedve, erőnket néphadseregünk sebesültjeinek és betegeinek szolgálatára, a hadbavonultak szegény és éhező hozzátartozóinak segítségére szenteltük, nem

feledkeztünk meg a tiszta emberszeretet parancsáról sem, amely kötelességünké teszi, hogy figyelmünkől és gondoskodásokból azoknak a segítségre szorultaknak is juttassunk, akik ellenséges államok alattvalói és vagy mint hadifoglyok, vagy mint nem kombatánsok Magyarország vagy Ausztria területén tartózkodnak.

Pontos és körültekintő kutatás és vizsgálat alapján erre nézve nyugodt lelkiismerettel és teljes határozottsággal megállapíthatjuk a következő tényeket:

Az ellenséges seregek elhagyott és csapataink kezébe került sebesültjei ugyanolyan orvosi kezelésben, gondos ápolásban és ételmezésben részesülnek, aminővel saját sebesültjeinket látjuk el. Az ellenséges seregek hadifogoly katonái külön e célra épített lakályos, tiszta, jól fűtött barakktáborokban vannak elhelyezve és ugyanazt az ételmezést kapják, mint a mi katonáink.

Az ellenséges államok nem kombatáns polgárai, akik a háború kitörésekor területünkön tartózkodtak és inkább itt akartak maradni, mint hazájukba visszatérni, amit egyáltalában nem akadályozott vagy nehezített meg senki és semmi (kivéve a kémkedés gyanújával terhelt néhány szerbet), sem koncentrációs táborokba összeterelve, sem internálva, sem személyes szabadságukban vagy cselekvésükben bármi képp korlátozva nincsenek és vagyonuk sincsen sem sequestrálva, sem lefoglalva; az egyetlen velük szemben alkalmazott óvrendszabály volt, hogy egyszer jelentkezniük kellett a hatóságnál, ahol nevüket és lakásukat feljegyezték. De valamennyien szabadon, vagyonuk háborítatlan birtokában, előbbi állásukban élnek hivatásuknak és járnak keresetük után és ami különösen a nagy számban itt élő tanítókat, tanítónőket és egyéb angol és francia alkalmazottakat és iparosokat illeti, ezek közül egyik se panaszkodhatik bármi csekély hatósági vagy társadalmi zaklatásról, hanem valamennyien ugyanazt a mozgási és iparszabadságot élvezik, mint saját állampolgáraink.

Fájdalom, Francia- és Angolországban egészen másképpen bánnak a magyar, osztrák és német állampolgárokkal. Amint ismeretes, a Francia- és Angolországban tartózkodó, részben már évek óta ott lakó békés állampolgárainkat korra és nemre való tekintet nélkül és minden ok nélkül megfosztották személyes

szabadságuktól, lakásuktól, állásuktól, keresetüktől és internálták őket egyes vidéki városokba vagy összezúfolták őket úgynevezett „koncentrációs táborokba”, egyszóval ezeket a békés és a háborús eseményektől teljesen távol álló egyéneket hadifoglyoknak tekintik és ilyenekül kezelik, noha ők sem kombattáns, sem nem kombattáns minőségben nem tartoznak a fegyveres erőhöz, tehát a hágai nemzetközi békekonferencia határozmányai értelmében hadifoglyokként nem kezelhetők.

úgy látszik, a jog szigetei eltűntek a gyűlölet hullámai között. De ahol a jog kényszerítő hatalma megszűnik, ott kezdődik az önkéntesen munkálkodó szabadkőművesség kötelessége. A nemzetközi jog helyére, amely egyes országokban egy időre megszűnt, lépjenek a nemzetközi emberszeretet törvényei. Van nemzetközi embergyűlölet is, mely dühében és elvakultságában a békés polgárban is elpusztítandó ellenséget lát és amely, mint fertőző betegség, lélekről-lélekre, népről-népre könnyen elterjedhet. A legegyszerűbb és legkönnyebb lett volna kormányainktól, melyek ellenséges országok nálunk időző alattvalóit bölcs mérséklettel vagyunk és személyük teljes védelmében részesítik, követelni, hogy hasonlókat hasonlóval viszonzozzanak és megtorlást és represszáliákat alkalmazzanak. De távol legyen tőlünk a gondolat, hogy a polgártársainknak mások által okozott szenvedéseit ártatlanokon toroljuk meg. Az ellenséges gyűlölködés üldözései ellen a testvéri szeretethez fellebbezünk és ezért a következő javaslattal és kéréssel fordulunk az Ön bölcs vezetése alatt álló Nagypáholyhoz, valamint a semleges államok többi Nagy páholyaihoz:

Kérjük önöket, igen tisztelt Nagymester testvér és szeretett testvérek, forduljanak a Grand Orient de France és a Grande Loge de France, továbbá az United Grand Lodge of England, a Grand Lodge of Ireland, a Grand Lodge of Scotland szabadkőműves főhatóságokhoz és ha csak lehetséges, azokhoz a testvérekhez, akik a francia vagy angol kormánynak vagy parlamentnek tagjai, azzal a testvéri kéréssel, hogy tegyék meg sürgősen az alkalmas lépéseket abban az irányban, hogy államaink békés alattvalóinak internálása, koncentrikus táborokban való fogvatartása s éppúgy vagyunk sequestrálása mielőbb megszűnjék s addig is gondoskodjanak arról, hogy e szerencsétlenek a kul-

türemberiséghez méltó bánásmódban és ellátásban részesüljenek.

Nemcsak testvéreinkért és családtagjainkért, akik bizonyára számosan vannak az internáltak között, fordulunk önhöz ezzel a kéréssel, hanem az összes internáltakért, különbség nélkül, mivel a humanitástól megszabott feltétlen kötelességünknek tartjuk, hogy ezen szerencsétlenek érdekében mindent megtegyünk, ami csak módunkban van.

Biztosak vagyunk benne, igen érdemes Nagymester testvér és szeretett testvérek, hogy válaszuk igenlő lesz, erős reménnyel hisszük, hogy tevékeny közreműködésüket tőlünk megtagadni nem fogják és bizalommal várjuk — lehetőleg postafordultával — szíves értesítéseiket, amelyekért előre is testvéri köszönetét mondunk.”

E körlevélre több válasz érkezett s az volt az értesítés, hogy a közbelépés következtében általában enyhült az ellenséges országokban levő honfitársaink helyzete.

E körlevélen kívül a Nagypáholy egyes esetekben is közbenjárt a semleges országok szabadkőművessége útján azok érdekében, akik hozzáfordultak támogatásért és számos esetben sikerült ily módon az internáltak hazabocsájtását kieszközölni és az ottmaradtak sorsát enyhíteni.

A szabadkőművesség a menekültekért

A háború egyik legnagyobb szomorúsága és egyik legnagyobb megpróbáltatása szakadt hazánkra, mikor egész országrészek, egész nagy magyar vidékek lakossága lett hontalan, honfitársaink ezrei kényszerültek arra, hogy a benyomuló ellenség elől legalább pusztá életüket biztonságba helyezték.

Alig indultak útnak az első menekülő vonatok, a magyar szabadkőművesség azonnal felismerte, hogy az új viszonyok között milyen kötelességek várnak rá és azok közé állt, akik rögtön tettel igyekeztek segíteni a földönfutó szerencsétleneken.

Az első erdélyi hírekre 1916. évi szeptember hó 2-ára a Nagymester értekezletet hívott össze, amelyen megtárgyalták a szabadkőműves segélymozgalom részleteit.

Az értekezlet megállapodása értelmében a Nagypáholy főlhívással fordult külön a budapesti és külön a vidéki páholyokhoz, hogy vegyenek részt az országos segítő munkában, szeretettel fogadják s minden erejükkel támogassák azokat, akik kénytelenek voltak otthonukat elhagyni és idegenbe bujdosnak.

A Nagypáholy egyúttal bizottságot is alakított, amely azonnal megkezdte munkáját; naponként este 6 és 8 óra között a Nagypáholy irodájában állandó működésben volt és arra törekedett, hogy minden hozzáforduló menekült szükségletéről azonnal gondoskodják.

A fővárosi testvérek részéről különösen nagy érdeklődés és áldozatkészség mutatkozott. Igen sokan ajánlották föl azt, hogy menekülteket fogadnak házukba. Egy testvér felajánlotta, hogy egész családot hajlandó lakásra és ellátásra magához venni; egy másik a zugligeti nyaralójában hét tagból álló családot helyezett el.

Megindult a gyűjtés is, amely nagy összeget eredményezett s abból igen sokan nyertek anyagi támogatást.

A szabadkőművesség a hadifoglyokért

A háború befejeztével kezdődött a hadifoglyok kicserélése. Ennek könnyebb lebonyolíthatása céljából a Nagypáholy felkérte az Amerikában élő magyar testvéreket, hogy erre a célra erkölcsileg és anyagilag működjenek közre. Az amerikai magyar testvérek meg is tették kötelességüket és kormányuknál történt közbenjáráson felül mintegy 600.000 dollárt gyűjtöttek a magyar foglyok hazaszállítási költségeire.

Leglassabban ment az Oroszországban fogva levő fogoly honfitársaink hazajövele. Ezért a *kormányelnök bejegyzésével* a felosztatott szabadkőművesség volt vezetői 1921. évi július hó 16-án a következő körlevelet küldték széjjel a hadifoglyokat gyámolító bizottság útján a külföldi szabadkőműves Nagypáholyokhoz és ismert nevesebb testvérekhez:

„A Magyarországi Symbolikus Nagypáholy és a védelme alatt dolgozó páholyok jelenleg nincsenek abban a helyzetben, hogy szabadkőműves munkát végezzenek. Ez az oka annak, hogy nem ősi szokás szerint mint Nagypáholy fordulunk a Nagypáholy okhoz és a testvérekhez, hanem mi, a Nagypáholy legutoljára megválasztott vezetői, általános emberi, tehát első-sorban a szabadkőműves kötelesség szolgálatában, melynek teljesítése hazaszeretettel teljes szívbeli vágyunk.

Az egész magyar nemzetet mélyen érinti és fájdalmasan felzaklatja az a tény, hogy még ma is, csaknem 3 évvel azután, hogy a világháború harcterein az utolsó lövés eldőrdült, Szovjetországban 60.000 magyar hadifogoly még mindig meg van fosztva annak a lehetőségétől, hogy a hazai rőghöz visszatérjen, ahol apák és anyák, feleségek és gyermekek fájdalmas aggodalommal várják az ő visszatérésüket. E szerencsétlenek között, akiket ily fájdalmas sors ért, szabadkőműves testvérek is vannak, akik Magyarországon éppúgy, mint más országokban, ha-

zaszeretetüktől és honpolgári kötelességérzetüktől vezetettve, hazájuk védelmére fegyvert fogtak és a zászlók alá siettek.

A művelt emberiség igazságérzete fellázad az égbekiáltó visszaélés ellen, mellyel a magyar hadifoglyokat még ma is megrabolják szabadságuktól. Ehhez járul az a megrendítő tény, hogy Szovjetország hatalmasai több ezer magyar tisztet, mint túszt, börtönbe vetettek, ott embertelenül bánnak velük, az éhhalál és elzúllás martalékául vetve elgyöngült testüket a legkülönbözőbb betegségek áldozatává dobja.

A világháború minden országa régen hazabocsátotta már hadifoglyait, Szovjetország az egyetlen kivétel e szabály alól. A föld kerekiségének minden népe rég visszakapta már hadifogságba került gyermekeit ; a magyar nép az egyetlen, amely még ma is meg van fosztva ettől a magától értetődő jótéteménytől. Egész Magyarország és minden szabadkőműves testvér azzal a kéréssel fordul a világ lelkiismeretéhez, vájjon tovább is türethető-e ez a bűn? A világ művelt népei továbbra is tétlen nézői maradhatnak-e ennek a barbárságnak, mely minden emberi és népjogot kigúnyol és páratlanul áll az emberi eltévelyedések történetében.

Mint szabadkőművesek, akiknek vezércsillagai az emberiség, az igazságosság és a legnemesebb felebaráti szeretet, mint kultúremlékek, akiknek a jog és erkölcs ilyen megcsúfolása miatt a szégyen és fölháborodás arcába kergeti a vért, mint magyarok, akik elkeseredett kétségbeeséssel gondolunk honfitársaink rettenetes sorsára, a világ minden szabadkőműveséhez fordulunk esdő kérésünkkel. Tegyétek magatokévá irgalmas emberszeretettel súlyos megpróbáltatásban sínylődő honfitársaink ügyét. Hirdessétek műhelyeitekben, népetek nyilvános életében, parlamenteitek szószékein, országotok sajtójában, minden művelt nép szent kötelességét, hogy az erkölcsi nyomás minden eszközével hatni kell Szovjetország hatalmasaira, hogy adják vissza haladéktalanul a magyar hadifoglyoknak és túszoznak jogtalanul elrabolt szabadságát. Vessétek latba egész szabadkőműves buzgalmatokat, hogy a szeretet e munkáját elősegítsétek s a Gondviselés áldássá változtatja ezt magatok, gyermekeitek, unokáitok és hazátok javára.”

Szabadkőművesség és szocializmus

A szabadkőművesség polgári egyesület. Tagjai főként a műveltebb középosztályból kerültek és törekvése is az volt, hogy a középosztály tagjait művelje és erősítse a munkára. Az volt a szabadkőművesség vezetőinek a meggyőződése, hogy a középosztály műveltségétől, munkabírásától és szervezettségétől függ az ország és a társadalom sorsa. Ez nem pártpolitikai, hanem hazafias társadalmi kérdés. Ennek szem előtt tartása is egyik oka volt annak, hogy a szabadkőművesség nem csatlakozott egyik politikai párthoz sem, hanem befogadott kebelébe bármely politikai pártállású oly jó hírnevű férfiakat, akik úgy szellemi képességüknél, mint érzésüknél fogva képesek és készek voltak az ez irányú munkára.

A háború után is a középosztálynak erősítése és egyetértésre nevelése volt elsőrendű feladat már azért is, mert ez az osztály szenvedett és vesztett legtöbbet a háborúban.

A pártpolitika sohasem tudta a szabadkőműveséget szolgálatába állítani, sem a háborúban, sem előtte, sem utána. Ezért a túlzó politikusok mindig ellene voltak a szabadkőművesség működésének, sőt a szocialistapárt az 1918. évi febr. hóban tartott pártgyűlésen hozott határozattal meg is tiltotta tagjainak a szabadkőművesség kötelékében való működést és a bentlevőknek köteleességévé tette, hogy onnan lépjenek ki. Ez a körülmény élénk viszhangot keltett a társadalomban, s a Nagymester indokoltnak találta, hogy a szövetségtanács 1918. évi március hó 2-án tartott ülésén a következő nyilatkozatot tegye:

„Olvastátok a hírlapokban, hogy a szociáldemokrata párt legutóbb elhatározta, hogy a párthoz tartozók nem lehetnek egyidejűleg tagjai sem más politikai pártköteléknek, sem a szabadkőműves szövetségnek. A határozat kötelező rendelkezései folytán néhány testvér tényleg kérte is a páholyból való elbo-

csáttatását és azt meg is kapta. Amennyire is sajnáljuk a távozókat, mint egyéneket, annyira nyugodtan vesszük, hogy a mienktől sokban eltérő világnézetet valló, de mindenesetre a mienktől teljesen eltérő módszerekkel munkálkodó testvérek távoznak ebből a nekik idegen levegőből. Mi a béke emberei vagyunk, ők a harc emberei: hisz mi a társadalmi osztályok közötti békét, egyetértést, kiegyenlítést munkáljuk, ők pedig az osztályharcot proklamálják és aszerint is cselekszenek. A mi egyetlen fegyverünk a felvilágosítás és meggyőzés, az övéké más; mi magyar szabadkőművesek vagyunk és nemzeti alapon állunk, ők pedig nemzetköziek. Az, hogy a szociáldemokrata párt tagjai s olyanok, akik talán formálisan nem is tagjai a pártnak, de azokat az elveket vallják, egyszersmind a szabadkőműves szövetségnek is tagjai legyenek, nem volt eddig sem logikus és egészséges helyzet. Midőn ezt megállapítom, le kell szögezmem azt is, hogy egynémely exponáltabb szociáldemokrata testvérünk-től eltekintve, a legtöbb távozóról csak most tudtuk meg, hogy a szociáldemokrata párthoz tartoznak. Hiszen mi senkinek politikai pártállását nem keressük, nem kérdezzük, így nem kérdeztük tőlük sem, hogy mily politikai pártállást foglalnak el. És még egyet kell leszögezni. Egy szónoka a szociáldemokrata pártnak azzal érvelt, hogy ők nem tűrhetik, hogy a szociáldemokrata pártba bele vigyenek szabadkőműves elveket, mert ők nem óhajtanak úgy táncolni, ahogy mi fütyülünk. Ezzel szemben egy másik párttag megvallotta, hogy ők azért vélték célszerűnek, hogy a szabadkőműves szövetségben is bent legyenek, mert közöttünk kívántak az ő elveiknek propagandát csinálni. Hogy egyesek, akik mindkét kötelék tagjai voltak, a szociáldemokrata pártban miként működtek, arról természetesen nekünk nincsen tudomásunk. De hogy a magyar szabadkőművesség sohasem igyekezett semmi irányban sem befolyást gyakorolni politikai pártok beléletére, azt már határozottan tudjuk és állítjuk. Viszont azt is észlelhettük, hogy a szociáldemokrácia tanai azok között, akik nem voltak már azelőtt is annak a politikai pártnak hívei, gyökeret nem tudtak verni. Ezek kijelentése után azt hiszem, hogy az üggyel tovább foglalkoznunk nem szükséges.”

A szabadkőműves eszme hatása

Lassanként lelohad a nagy világháború okozta láz, elülnek a szenvedélyes indulatok, megnyugosznak a kedélyek, helyre áll az emberek lelki egyensúlya, a sok szenvedés miatt megkérgesedett szívek fölmelegszenek, az emberi keblek megtelnek hittel, öntudattal és alkotni akarással, az emberszeretet lassanként úrrá lesz a gyűlölködés felett és ily helyzetben más szemmel nézzük a múltat, más szemmel vizsgáljuk a jelent és másként rajzoljuk meg a jövőt.

Ha ily érzéssel tekintünk vissza a magyar szabadkőművesség működésére, nem lehet lekicsinyelni a szabadkőművesség munkáját és nem lehet letagadni annak üdvös, a hazára és embertársainkra hasznos voltát. A szabadkőművességnek az emberek felvilágosítására, az emberek közötti egyetértés előmozdítására, az emberszeretet fejlesztésére való törekvés, a gyermekvédelmet, az embervédelmet és vagyonvédelmet célzó jóléti intézmények megalkotása és fejlesztése, a rokkant katonák, hadiözvegyek és hadiárvák érdekében megindított mozgalom azt bizonyítják, hogy a szabadkőművesség igyekezett feladatát betölteni, a haza és a polgártársak javát előmozdítani.

A megalkotott intézmények ma is működnek, azokat átvette és részben tovább fejlesztette a társadalom, jól tudva, hogy azok szabadkőműves alkotások. A szabadkőművesség által hirdetett elvek és eszmék, úgy látszik, lassanként áthatják a nagyközöniséget, legalább erre lehet következtetni azokból az újabb időben sokszor elhangzó kijelentésekből, amelyek az egymás megértésére, a felvilágosítás terjesztésére és az emberszeretet gyakorlására hívják fel embertársainkat.

Sőt a közéletben a vezető férfiak ajkáról hangzottak el oly kijelentések, amelyek arra utaltak, hogy bizonyos dolgokban a szabadkőművesek is tehetnének valamit; magánbeszélgetésekben pedig sokszor teszik fel azt a kérdést, hogy miért nem cselekszik a föl-fölmerülő társadalmi kérdésekben a szabadkőművesség?

Sajnos a magyar szabadkőművesség immár nyolcadik éve nem működhet, nem töltheti be azt a feladatot, amelyet magára vállalt s amelyet kötelességévé tesz az általános szabadkőműves felfogás és az ember-szeretet eszméje. Azt nem lehet kellőleg mérlegelni, hogy a szabadkőművesség működésének szünetelése milyen hátrányára van hazánknak és társadalmunknak, az ellenben kétségtelen, hogy e miatt a külföldi szabadkőművesség hazánk érdekében nem fejthette ki a szükséges és kívánatos működést és hogy az utódállamokba elszakadt és ott működő volt magyar szabadkőműves páholyokban a magyar nemzeti érzés nem érvényesülhet oly mértékben, mint ha velünk a szabadkőművesség révén szorosabb kapcsolatban lehetnének.

Ha a magyar szabadkőművesség újra megkezdheti működését, legfőbb feladatának fogja tekinteni, hogy itthon és külföldön hirdesse a tranoni szerződés igazságtalanságát, s a szabadkőműves szövetségben belül és kívül minden erejével arra fog törekedni, hogy e békekötés igazságtalanságai megszűnjenek.

Noha a magyar szabadkőművesség ma még nem működhet, a szabadkőműves eszme mégis terjedni fog, áthatja a nemes gondolkodású és jó érzésű emberek lelkét és szívét, irányítja azok gondolatmenetét, közéleti törekvésüket, a haza és embertársaik iránt való szeretetét.

Az emberek látása élesedik és finomodik; mindinkább el tudják választani a jót a rossztól, a szeretetet a gyűlölettelől, az igazságot a hamisságtól és el kell jönni az időnek, mikor a szabadkőműves eszme áthatja az emberek lelkét és szívét s ösztönzi őket az egymás megértésére, a valódi hazaszeretetre és emberszeretetre, valamint arra, hogy hirdessék a jót, a nemeset, a tisztán emberit s hogy a nemes eszmét beplántálják a közélet minden nyilvánulásába és a közhatóságok minden fontosabb intézkedéseibe.

Tartalom

	Oldal
Bevezetés.....	5
A magyar szabadkőművesség szabályai.....	6
Támadások a szabadkőművesség ellen.....	9
A szabadkőművesség és a háború.....	15
Emberbaráti tevékenység a háború alatt.	
1. Hadikórházak.....	23
2. Hadikölcsön.....	25
3. Különféle emberbaráti intézmények.....	27
4. Főiskolai tanulók támogatása.....	29
5. Mezőlaborc felépítése.....	30
A szabadkőművesség békemozgalma.....	31
A szabadkőművesség gyásza Ferenc József elhunytá al- kalmával.....	34
A szabadkőművesség az internáltakért.....	36
A szabadkőművesség a menekültekért.....	40
A szabadkőművesség a hadifogyókért.....	41
A szabadkőművesség és a szocializmus.....	43
A szabadkőműves eszme hatása.....	45